

לשבת ענג

שנה א ❖ פורים ומגילת אסתר ❖ תשפ"ד

אז תתענג-

דין נוסף בזכירת עמלק - "המארב ששם לישראל"

(הפטרת זכור) "כה אמר ה' צבאות פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל אשר שם לו בדרך בעלתו ממצרים" (שמואל א טו, ב)

כתב רבי ברוך מרדכי אזרחי, דנראה שנאמרו כאן שני ענינים, ושני דיני זכירה. דיעוין ברמב"ם (פ"ה מהל' מלכים ה"ה): "ומ"ע לזכור תמיד מעשיו הרעים ואריבתו".

והיינו שמלבד מה שמצוה לזכור את עצם מעשיו הרעים דהיינו המלחמה, עוד נאמר דין זכירה מיוחד על "אריבתו", דהיינו על המארב ששם לישראל ובה בפתע פתאום, כמ"ש "אשר קרך בדרך".
וזהו מה שהזכיר כאן שמואל בקרא "אשר עשה עמלק לישראל אשר שם לו בדרך" דהיינו המארב.

ועיין בתרגום של "אשר שם", שתרגם "דכמן ליה באורחיה", ועיין עוד בכל המפרשים שם וזה להדיא מקור לדברי הרמב"ם.

[ועינין במג"א ובמשנ"ב אם יוצאין ידי חובת פרשת זכור בס"פ בשלח יויבא עמלק" וגו', ולפמשנית הלא בפרשת בשלח לא מוזכר ה"ואריבתו"]. (ברכת מרדכי)

מדוע אגג מלך עמלק הלך 'מעדנות' למיתתו

(הפטרת זכור) "ויאמר שמואל הגישו אלי את אגג מלך עמלק וילך אלי אגג מעדנות ויאמר אגג אכן סר מר המות" (שמואל א טו, לב)

הנה, כאשר בא שמואל להרוג את אגג מלך עמלק כתוב "וילך אליו אגג מעדנות וגו'". וביאר רש"י אגג מעדנות: יונתן תרגם, אגג מפנקא. וכן בדר"ק כתב: כלומר, הלך אליו כמהלך המלכים בתענוג, כלומר אע"פ שהיה קרוב אגג למיתתו הלך אליו בגאווה וכו'. וענין זה צריך ביאור, מפני מה הלך אגג מעדנות כמהלך המלכים בתענוג, והרי הולכין להורגו?

ונראה לפרש, על פי מה דאיתא בילקוט שמעוני, דכאשר שמואל בא להורגו באופן חמור, והיה מותחו על ארבעה קונדיסין, אמר לו אגג, וכי כך ממיתין את השרים מיתות חמורות. ומבואר דאגג סבר דאע"פ שיהרגוהו, אבל מ"מ יהא זה במיתה קלה, משום שאין ראוי להמית שרים במיתה חמורה.

ולפי זה יש לפרש, דלכן הלך אגג מעדנות כדרך המלכים, משום דסבר שיהרגוהו כדרך שהורגין מלכים, ואע"פ שהולך למות, מ"מ הלך מעדנות על מנת שיהרגוהו כדרך המלכים, וכשראה אגג שאינו כן, אמר, "אכן סר מר המות", שבאמת יהרגוהו באופן מר, ולא מעדנות כדרך המלכים. וכמו שאיתא בילקוט, שברר לו שמואל מיתה מרה, שהיה מחתך מבשרו זתים זתים ומאכיל לנעמיות, או שהיה מותחו על ארבעה קונדיסין, וזהו מר המות, מיתה מרה. (ע"פ מערכי תורה - רבי חיים פינשטיין)

והעיר רבי חיים קניבסקי דלא יתכן ששמואל עצמו הרג את אגג, שהרי קיי"ל בנוזיר (פ"ו), וכן פסק הרמב"ם (בפ"ג דנזירות), דשמואל נזיר עולם היה, וקיי"ל ביבמות (ס"א). דגוי שמת מטמא במגע ובמשא, וא"כ היה אסור לו לטמאות אל אגג כדן נזיר. וצריך לומר שאחרים עשו על פיו. (שיח איש)

השיר שהלויים היו אומרים בפורים בבית המקדש

הנה בפורים אומרים השיר של יום, מזמור כ"ב למנצח על אילת השחר, ואומרים זאת הן בפורים דפרזים ב"ד, והן בפורים דמוקפין בט"ו.

והקשה רבי שמעון משה דיסקין, הרי זהו השיר שהלויים אומרים בבית המקדש, וביהמ"ק הרי הוא בירושלים, ולעולם לא אמרוהו אלא בט"ו בפורים דמוקפים, ומדוע גם בפרזים אומרים זאת, הרי אינו השיר שהיו

אשר בשעריך-

'קונטרס הזכרונות' מכת"י רבינו מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל

בימים האחרונים, הופיע ויצא לאור ספר 'קונטרס הזכרונות', מתורת מרן החזון איש, מפנקסו של תלמידו הגדול רבינו הגר"ח קניבסקי, אשר כתבו בכת"י, ושם עינו עליו במשך קרוב לשבעים שנה. ובחייו לא נתן הסכמתו להדפיסו לרבים, וכעת במלאות שנתיים להסתלקותו יוצא לאור בהוצאה מפוארת, עבור תופסי תורת רבינו בכל אתר ואתר.

עם ירידת הספר למכבש הדפוס כתב בנו ותלמידו הגר"ש קניבסקי (מובא בהקדמה) על תהפוכות פנקס נדיר זה במשך השנים וכדלהלן: סיפורו של קונטרס היסטורי זה, החל לפני כשבעים שנה, אחר סילוקו של מרן החזו"א וזאת ע"פ מרן הקה"י שביקש מבנו רבינו הגר"ח קניבסקי שירשום ויסדר את הוראות והנהגות החזו"א, מיד נרתם הגר"ח למלאכה וישב רשם וכתב, והכניס שם כל מה שזכר וכן מה שהעידו אנשים נאמנים אצלו וכפי שרשם בשער הספר "רשמתי לזכרון דברים ששמעתי מפי מרן החזון איש זצ"ל ומה שהעידו אנשים נאמנים משמו".

הגר"ח דייק עד למאד בכתיבת הדברים וכתב רק דברים שראה ושמע בעצמו או מפי אנשים נאמנים עליו ומה שלא היה ברור אצלו במדויק כתב שהוא 'כמדומה', את ההנהגות קיבל מאנשים הרבה והוא פורטם בהקדמתו לקונטרס, ביניהם אף רבו הגר"א דושינצר זצ"ל, וכן דברים נדירים שקיבל מאמו ע"ה אחות מרן החזו"א. והעיד הגר"ש, שהגר"ח לעצמו סמך על כל מה שכתוב בקונטרס כמשה מפי הגבורה.

במשך השנים, הוסיף ונייפה נפה אחר נפה, וכתב ג' מהדורות שונות לפנקס זה, עד שנת תשס"ב אחר שהבריא בחסדי שמים מחולי אשר תקפו, ישב וסידר מחדש את כל הקונטרס, ואז הדפיסו הכתבים לראשונה בספר מכורך, וכשהביאו לפניו הספר, שמח שמחה גדולה שלא ראו מימיו, וכל מה שבירך בעידנא דחדוותא זו התקיים.

כל ימיו שמר הגר"ח על הקונטרס כבבת עינו, והיה מונח בתוך ארון נעול ולא נתן להוציאו מביתו, ואף כשהתיר להדפיס כמה עותקים בודדים בשביל ילדיו וכמה מתלמידיו, נתן רשותו רק בתנאי שיניחוהו בביתם בתוך ארון נעול. ואמנם סיפר הגר"ח, כי רצון אביו הקה"י היה שידפיס הקונטרס להפיצו בישראל, אך הוא פחד לקחת אחריות על הנדפס, כשהוא מביא מה שאמר החזו"א, "שמה שאנחנו אומרים מעצמינו אחריותם עלינו אבל מה שאנו אומרים בשם רבותינו צריכים להזהר שבעתים שלא לומר דבר שלא שמענו מפייהם" ולכך לא הדפיסו לרבים, אך אמר לבנו הגר"ש, "אני מאד פחדתי לקחת אחריות אבל מה שאתה תעשה אחרי מאה ועשרים שלי אין האחריות עלי".

כאמור על פי מה שאמר קיימו צוואתו, ובימים האחרונים נפק נהורא בבי מדרשא, ויצא הספר לאור עולם בהוצאה מפוארת ע"י בנו הגאון שליט"א, והוסיפו מדור מיוחד בשם 'הן זכרונ' לברר הדברים היטב מכל ספרי רבותינו מרנן החזו"א והקה"י והגר"ח זכר צדיקים יסודי עולם לברכה.

ונביא כמה גרגרים שכתב רבינו בספרו שקיבל מהחזו"א: (והבאנו רק תורף הדברים שכתב רבינו, ללא המקורות שהוסיף, וללא מה שהוסיפו המדפיסים, ועיי"ש בארוכה בכל דבר ודבר)

שאלתי כיון שהים גבול ארץ ישראל איך מותר לרחוץ בים הרי יוצא לחו"ל. והשיב שמקום הראוי לרחוץ הוא עדיין בכלל א"י. (הרי"ד לנדא נ"י העיר דבלא"ה כל שמן החוט ולפנים הוא א"י, רק נ"מ בימים אחרים שבא"י) (פרק מ"ו ס"ב)

שמעתי ממנו שהחפץ חיים ז"ל חי יותר מק' שנה, ושאינו נכון מה שאומרים שנפטר בן צ"ז. (פרק נ"ב ס"ב)
ח"א אמר לי בשמו, שהרוצה להצליח בלימודו יזהר מהדברים הצריכים נטילה באמצע הלימוד, וגם ליזהר שלא להוציא שקר מפיו בשום אופן, גם שמעתי בשמו שאמר ליזהר לומר היה"ר שקודם הלימוד. (פרק מ"א ס"א)

אומרים הלויים ביום זה בבית המקדש. אך זה אינו נכון דכיון שהו שיר של יום, תלוי בתר ימי הפורים, והיות ובפורים אמרו זאת הלויים בביהמ"ק, אפשר לומר זאת בפרושים בי"ד, דאין פורים קביעת יום בחג אלא עיקרו הנס ודו"ק בזה. (ע"פ משאת המלך)

הנשאל בפורים על הל' פורים ועל הל' פסח איזה מהן יקדים

נסתפקתי כותב רבי שלמה קלוגר, בשו"ת 'האלף לך שלמה'. בשני בני אדם הבאים לשאול בפורים, אחד על הלכות פורים, ואחד על הלכות פסח, למי נזקקין תחילה?!

לכאורה היה עלינו, להקדים את השואל בהלכות פורים שהם חובת היום, וחובת היום קודמת.

אבל מאידך, מאחר וביום זה מתחיל החיוב לשאול ולדרוש בהלכות פסח, הרי גם הלכות פסח הם חובת היום, ולפי"ז נקדים דוקא את השואל בהלכות פסח שהם מן התורה, להבדיל מהלכות פורים שהם רק מדרבנן, והרי זה דומה, לתדיר ומקודש, כי מה שהוא מדאורייתא, יש לחשבו כמקודש, לעמת מה שהוא מדרבנן.

ושמא נעדיף בכל זאת את השואל בדיני הפורים, שהם חובת היום מצד עצמם, ויתכן גם שיוכל להשיב ראשון למי שירצה, וצ"ע. (כמוצא של רב)

ע"י קריאת המגילה בברכותיה נקרא שמו של הקב"ה

איתא בשו"ע (תרצ"ב א) ואם לא בירך לא לפניו ולא לאחריה יצא עכ"ל. ותמה רבי אליהו ברוך פינקל, שלא מצינו שצריך לחדש דבר כזה בשום מקום, ופשיטא שמי שקיים מצוה בלא ברכה, וכגון שלא בירך על הלולב והסוכה או על נר חנוכה יצא ידי חובת המצוה. ולמה דוקא כאן בקריאת המגילה צריך לחדש הלכה שאף אם לא בירך יצא.

והיה אפשר לומר, שהחידוש שיצא בזה ג"כ חובת ההלל של פורים שנכלל במגילה. דהנה איתא בגמרא (נרתיב י) שאין אומרים הלל בפורים, שקרייתא זו הלילא, וקס"ד דלא מקיים הלל עד שמברך ובפרט ברכת שעשה נסים וכו', וקמ"ל, שמי"מ יצא, דהמגילה לבדה היא הלילא.

אכן זה דחוק, בדפשוטו השו"ע איירי כאן בעיקר המצוה של קריאת המגילה, וזה אתי לאשמועינן דיוצא בלא ברכה.

ונראה לבאר, ע"פ דברי המהרש"א (ח"א מגילה י) על דברי הגמרא, 'והיה לה' לשם זה קריאת המגילה, וז"ל המהרש"א: לפי שאין שם שמים נזכר מפורש במגילה, קאמר שע"י קריאת המגילה בברכותיה נקרא השם של הקב"ה עכ"ל. ומבואר, שיש ענין מיוחד בברכות המגילה, דמשווי זכירת שמו יתברך על המגילה, כיון שאין שם ה' מוזכר בכל המגילה, וא"כ מיושב היטב דלפיכך בעינן לחידוש מיוחד שאפילו קרא המגילה בלא ברכותיה, יצא בדיעבד. (ע"פ משלחן רבי אליהו ברוך)

הטעם שאסתר הטמינה עצמה אף שחזרה לחינה

'ותלקח אסתר אל בית המלך וגו'' (אסתר ב, ח)

מבואר באסתר, שמשיצאה גזירת אחשוורוש להקבץ בתולות, התחבאה אסתר. ויש להבין, דהרי איתא במדרש שאסתר היתה זקנה כבר, ולפי זה מה לה ולגזירת 'הקבץ בתולות'.

אלא ע"כ צריך לומר שחזרה לחינה, וא"כ יש להקשות הרי ראתה בעליל שנעשה לה נס (שחזרה לחינה), וזה כדי שתכנס לבית המלך, ומה יש לה להתחבאות.

ויבואר על פי דברי החתם סופר, גבי הכרעת הסנהדרין שיש להכרית את שבת בנימין (בפילגש בגבעה), ואע"פ דגמירא לן בגמרא דלא כלו שיבטא, וא"כ איך פסקו סנהדרין להכרית את שבת בנימין כולו.

וביאר החת"ס, דאין לנו בכבשא דרחמנא, ומה דאיפקדית עלינו לעשות, וכיון שהסנהדרין ס"ל שההלכה היא שיש להכרית את שבת בנימין, אנו חייבים מצד הדין לקיים דין זה. וכן מצינו גבי חזקיהו שלא רצה לשאת אשה כיון שראה מנשה יוצא מחלציו, וא"ל ישעיהו בהדי כבשא דרחמנא ל"ל. ואיהו חייב בפו"ר.

ולפי זה אף כאן, אף שראתה אסתר שנעשה לה נס, מ"מ אין לה בהדי כבשא דרחמנא, והיא מבחינתה חייבת להטמין עצמה כדי שלא תבעל לנכרי. (ע"פ משאת המלך - רבי שמעון משה דיסקין)

הידור מיוחד בדין חייב איניש לבסומי

במשנה ברורה (תרצ"ה סק"ט) הביא, מה שכתב אליהו רבא: המשובח מי

שעושה סעודתו בשחרית, וכתב עוד שיקבץ אנשי ביתו וחבריו דא"א לשמוח כראוי ביחיד, עכ"ל.

וי"ל בדרך צחות, שהרי כל המצוות וכגון ציצית ושופר וכדו' יודע האדם בעצמו אם מקיימם, ובאמת באופן שאינו יכול לדע אם קיים כראוי, צריך אחר שיעמוד על גביו כגון בטבילה, (ועי' י"ד קצח ס"מ צריך להעמיד על גבה יהודית גדולה כו' בשעה שהיא טובלת שראיה שלא ישאר משיער ראשה צף על פני המים). ולפי"ז בחיוב לבסומי עד דלא ידע, הרי באופן זה אינו יודע אם קיים החיוב כראוי, וע"כ צריך לקרות לאחרים ולקבץ אנשי ביתו וחבריו שיראו אם קיים המצוה כראוי. (ע"פ צבא הלוי - רצ"א שטינברג)

פורים בצילו של מרן הגר"ש שקופ זצ"ל

פעם שאלו את רבי יצחק דב קאפלמאן זצ"ל, אם גם בגרודנא מכורתו היה 'פורים רבי', ואמר בודאי אך זה היה קצת שונה ממה שרגיל היום ה'פורים רבי'.

וסיפר, בזמני כיהן כ"רב פורים רבי חיים שמואלביץ זצ"ל. וסח הרב קאפלמאן בהתפעלות, היאך שרבי חיים שמואלביץ נעמד לפני ראש הישיבה רבי שמעון שקאפ בעל הישערי ישרי' במעמד כל בני הישיבה, והתחיל לחרוז ביגראמען' (חרוזים) שעה ארוכה, את כל יסודות הישעורים של בעל הישערי ישרי' זצ"ל מכל השנה. ואמר שראש הישיבה (רי שמעון שקאפ זצ"ל) התרגש והתפעל כל כך, עד שיצא מגדרו (שלא היה דרכו בהתרגשות כלל) ונשק לרבי חיים על מצחו. (בנתיבות ההלכה)

הטעם שאסתר כינתה עצמה 'תולעת'

(שש"י פורים) "וְאֵנִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ חֲרַפְתָּ אֶדָם וְבוֹזֵי עַם" (תהילים כ, ב)

מזמור זה נדרש על אסתר, וביאר רבי חיים קניבסקי דאסתר כינתה עצמה תולעת והוא סימן של ענוה, וכמבואר בחולין (פס) לענין דוד המלך, ולכן כנתה עצמה 'תולעת'.

הרא"ש (בשו"ת כלל ל) מביא את אחד מהראשונים שהיה רגיל לחתום שמו ולכתוב, התולעת (פלוגי וכו'), והרא"ש מזכירו וכותב "כתב התולעת", והוא רבינו חיים פלטיאל, (וחיבר ספר הנקרא מנהגי חפ"ת והוא ראשי תיבות חיים פלטיאל תולעת), והוא גם בהגהות אשר"י בפ"ק דבבא בתרא בשם "כך פירש התולעת". (שיח איש)

"שומרי הסף" - לאו דוקא שומרי הפתח

"...בְּתוֹךְ וְתוֹרֵף שְׁנֵי סְרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁמְרֵי הַסֶּף וְיִבְקְשׁוּ לְשַׁלַּח יָד בְּמֶלֶךְ אַחֲשֵׁרֵשׁ" (אסתר ב, כא)

רבי אביגדור נבנצאל הביא דלפי פשוטו, שומרי הסף היינו שומרי השער. אך אפשר לבאר באופן אחר, הנה מצאנו ברש"י במסכת עבודה זרה (לה) שפירש המילה **ספות** - 'כלים להשתמש בו, כמו שומרי הסף'. הרי שרש"י מפרש ששומרי הסף היינו שומרי כלי המלך, (ועי' גם רשב"ם שמות יב, כב ורד"ק מלכים ב יב, י ורלב"ג שם שפירשו כן).

ולפי זה מתבאר יותר האיך חשבו שומרי הפתח להטיל רעל בכלי המלך, והלא אין להם עסק עם הכלים, ועמידתם בפתח היא, אך להאמור באמת היו שומרי הכלים עצמם, ולא שומרי הפתח, ולכך היתה נכונה בידם האפשרות להטיל רעל בכלי המלך. (מציון מכלל יופי)

דקדוקי הלכה מגאון ההוראה רבי דוד בהר"ן

אמר שמפורים שהוא לי יום קודם הפסח, יש כבר ליהזר מלהניח את שרוללי הידים על השולחן, מחשש לפירורים שנדבקים בסעודת פורים.

לנשים שבאו למנין שהיה בביתו לשמוע פרשת זכור ופרשת פרה, אמר להישאר לשמוע גם את ההפטרות. (וכתבו המו"ל: ולא נתברר טעם הדבר, ואולי כונתו להא דמבואר בסי' אגרת הפורים להגר"ח גרוסברג, שיש לכוון לצאת גם בהפטרות של פרי' זכור למצות מחיית עמלק, ואולי לכך אמר להם להישאר. וכן השיב לנו הגר"ח קניבסקי י"ש ענין' (להישאר לשמיעת ההפטרות) ועדיין צ"ב בפרשת פרה אמאי צריך להישאר גם להפטרות).

בפורים היה נוהג לאכול "חסה", כיון שכתוב ברמ"א, "שיש לאכול מאכל זרעונים בפורים, זכר לזרעונים שאכל דניאל וחבריו בבבל" והוסף המ"ב, "וגם אסתר אכלה זרעונים כדאמרין פ"ק דמגילה וישנה לטוב שהאכילה זרעוני", והנה בגמ' במגילה יש שיטה שאסתר אכלה קדלי דחזירי, ופירש הערוך (ערך קתל) "קדלי חזירי- עורף של חזרת כלומר ראש של חסא" וע"כ לעשות זכר לזה אכל רבינו חסה בפורים. (ארח דוד)